

УДК 373.3.016:796(477.85)«19/20»  
DOI: 10.24144/2524-0609.2018.43.301-305

**Ячнюк Максим Юрійович**

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, викладач  
кафедра фізичної культури та основ здоров'я  
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича  
м. Чернівці, Україна  
m.yachnyk@chnu.edu.ua  
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8747-6233>

**Ячнюк Ірина Омелянівна**

старший викладач  
кафедра теорії і методики фізичного виховання і спорту  
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича  
м. Чернівці, Україна  
i.iachniuk@chnu.edu.ua  
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2157-3743>

**Ячнюк Юрій Борисович**

старший викладач  
кафедра теорії і методики фізичного виховання і спорту  
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича  
м. Чернівці, Україна  
y.iachniuk@chnu.edu.ua  
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0509-0071>

## СИСТЕМА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА БУКОВИНІ (XIX – XX СТ.) ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

**Анотація.** У статті розглядаються аспекти та фактори які впливали на розвиток фізичного виховання учнів народних шкіл Буковини, та особливості розвитку освіти вчителів фізичної культури. Проведений аналіз історичних аспектів розвитку фізичного виховання, та підготовки вчителів предмету фізична культура на Буковині. Мета статті: аналіз та узагальнення історичних етапів системи фізичного виховання на Буковині та можливості їх використання на сучасному етапі розвитку шкільної фізкультурної освіти. Для досягнення цілей дослідження проблеми нами був використаний метод одержання ретроспективної інформації, а саме теоретичний аналіз матеріалів періодичної преси, статей сучасної періодики, класифікація архівних документів, хронологічний методи. Отримані в ході пошуку данні надали нами можливість виокремити чотири етапи розвитку фізичного виховання учнів народних шкіл Буковини досліджуваного періоду. Важливо зауважити, що ці етапи опирались переважно на шляхи організації фізичного виховання в краї, який в означений час входив до складу Австро-Угорської монархії, – правові, науково-методичні, матеріально-технічні основи.

**Ключові слова:** освіта; фізичне виховання; підвищення кваліфікації; безперервна освіта; вчитель.

**Вступ.** Проблема розвитку фізичного виховання на Буковині має глибокі історичні корені та неодноразово була предметом досліджень істориків і педагогів минулого та сучасності. Для вивчення цієї проблеми необхідно враховувати досвід становлення і розвитку фізичного виховання у різні історичні етапи буковинських земель. Кожному історичному періоду відповідає властива лише йому суспільно-історична характеристика, певні ідеали, морально-етичні цінності, які регулюють життя як окремої особистості так і цілих народів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Умови впровадження фізичної культури в навчально-виховний процес школи аналізували науковці А. Вихруш, Д. Герцюк, Л. Дерев'яна, Д. Дринда, Б. Ступарик та ін.; підготовки вчителів у руслі аналізу освіти дорослих – Л. Тимчук; окремі аспекти історичного розвитку українського шкільництва на Буковині досліджували Л. Кобилянська, Д. Пенішкевич, І. Петрюк, І. Руснак та ін.; системи фізичного виховання школярів у Буковинському регіоні та особливості діяльності фізкультурно-спортивних товариств розглядали Н. Гнесь, В. Мужичок, О. Цибанюк.

**Метою нашого дослідження** є спроба зібрати данні та проаналізувати історичні аспекти розвитку фізичного виховання, та підготовку вчителів для викладання предмету фізичної культури на Буковині (адміністративно-територіальної одиниці Австро-Угорської монархії). Для розв'язання даної проблеми застосовано метод одержання ретроспективної інформації: теоретичний аналіз матеріалів періодич-

ної преси, статей сучасної періодики, класифікація архівних документів, хронологічний (дослідження процесу становлення і розвитку фізичного виховання в народних школах Буковини).

**Виклад основного матеріалу.** Успадкована від переднього державного устрою система фізичного виховання молоді України в умовах незалежної держави, демократизації та гуманізації суспільного життя, нових політичних і економічних реалій виявилась неадекватною: в суспільстві різко знизився інтерес до занять фізичними вправами, малоефективним є управління процесом фізичного виховання в освітній галузі, пустують і руйнуються спортивні споруди, здебільшого не відповідає сучасним вимогам рівень компетентності фахівців фізичної культури. Одночасно продовжує зростати рівень захворюваності опорно-рухового апарату дітей та підлітків, їхньої серцево-судинної системи, органів зору. Означене вимагає пошуків нового концептуального і методологічного підходів до комплексного розв'язання проблеми становлення й розвитку сучасної національної системи фізичного виховання школярів. Її формування повинно здійснюватися дотично до загальнолюдських гуманістичних цінностей і національних засад з урахуванням регіональних особливостей та передового світового досвіду в галузі фізичного виховання.

Вагомим внеском у розвиток сучасної педагогічної науки України може стати узагальнення здобутків освітян Буковини (адміністративно-територіальної одиниці Австро-Угорської монархії (1774-1918) другої половини XIX – перших десятиріч XX ст. В

умовах складних політичних, економічних, соціокультурних перетворень в імперії буковинські педагоги обстоювали і розвивали пріоритетні напрями освіти, поміж якими на фізичне виховання покладали особливі сподівання щодо підготовки підростаючого покоління до продуктивної праці, збагачення національних традицій тіловиховання в умовах поліетнічності регіону, збереження здоров'я і виховання навичок здорового способу життя мешканців краю. У XIX – на початку XX ст. в урядових колах Австро-Угорської монархії чітко усвідомлювали, що могутність держави прямо залежна від фізичного здоров'я молодого покоління. Народна освіта Австро-Угорської імперії, зокрема її окремого краю – Буковини, пройшла складний у своєму розвитку шлях.

Марія-Терезія перша серед правителів Австрійської держави зрозуміла, що «шкільна справа є справа державна». В 1774 р. був виданий закон про обов'язкову загальну освіту. В Австрійській імперії почали відкриватись народні школи двох типів: нижча (Trivialschulen) і вища (Hauptschulen). Проте наступник Марії-Терезії Франц I з огляду на події Французької революції (1789-1792) вбачав в широкій народній освіті загрозу престолу, відтак починання імператриці не змогли дати серйозних результатів. На початку XIX ст. наступний імператор – Йосиф II відповідним Законом (1805) знову утвердив в державі обов'язкову народну освіту, нагляд за якою мала здійснювати церква (Гнесь, 2007).

І лише у 1868 р. вивели школу з-під юрисдикції церкви. Керівництво і нагляд за діяльністю шкіл мали здійснювати Міністерство віросповідань та освіти, Крайові і Повітові Шкільні Ради. За церквою залишався лише контроль за викладанням релігії. Важливим нововведенням було право вільного доступу до вчительської діяльності особам з відповідною освітою незалежно від віросповідання.

На підставі одержаних результатів можна виділити чотири етапи розвитку фізичного виховання учнів народних шкіл Буковини досліджуваного періоду. Варто зауважити, що ці етапи окреслюємо опираючись переважно на шляхи організації фізичного виховання в краї, який в означений час входив до складу Австро-Угорської монархії, – правові, науково-методичні, матеріально-технічні основи. Вважаємо такий підхід правильним, оскільки практика фізичного виховання школярів характеризувалась нами шляхом аналізу дотичних публікацій у педагогічних часописах, звітах крайової, повітових і міських шкільних рад Буковини про стан порушеної проблеми, автори яких могли давати суб'єктивну оцінку фактів і явищ.

I-й – (1869-1874). На першому етапі впровадження фізичного виховання слід взяти до уваги «Закон із дня 14 Мая 1869 р.», у якому визначені основні положення щодо організації та функціонування народних шкіл Австро-Угорщини, та крайового (1873) шкільного Закону. Завдяки цьому закону Крайові Шкільні Ради самостійно регулювали кількість годин для вивчення предметів, враховуючи потреби народних шкіл окремих провінцій монархії (Закон з дня 14 мая 1869, 1870). Затвердження навчальних планів здійснював Міністр освіти після узгодження з Крайовими Шкільними Радами. Відтак, міністерство культури і освіти Австро-Угорщини 20 серпня 1870 р. оприлюднило попередній розпорядок навчання для загальних народних шкіл і навчальні програми для трикласних шкіл для міського населення та орієнтовні навчальні плани для міських та всіх типів загальних народних шкіл.

Як зазначає О.Пенішкевич, міністерські навчаль-

ні плани були загальнодержавними і не адаптованими до реальних умов буковинських шкіл. Тому деякі буковинські учителі і прогресивні діячі розробляли авторські навчальні плани, у яких намагалися розширити обсяг знань учнів і враховувати реальні практичні потреби школи (Пенішкевич, 2002).

Результати аналізу першоджерел свідчать, що саме в цей період урядом зроблено перші спроби укомплектувати й учительські кадри кваліфікованими особами. У § 11 Закону йшлося, що «Учрежденіи разъ учительскіи посады могутъ только съ дозволеніемъ краєво-школьной власти, и то лишь тогда снова оудалѣемы быти, если въ пятуютьной пересѣчи вышеозначенное число учениковъ не окаже ся» (Закон з дня 14 мая 1869, 1870).

В цей період організуються перші курси для підготовки вчителів народних шкіл до викладання «гімнастики». Вперше про підготовку вчителів на Буковині з предмету «гімнастика» згадується у § 3 (Законъ изъ дня 14 Мая 1869 р.) «Образование учителей и усposобление къ учительскому званію», «которымъ устанавливаются заcады учения дотычно школь народныхъ». У розділі IV «Дальшее образование учителей», вказувалося про подальшу освіту вчителів. Вимагалась участь у конференціях та користування учительською бібліотекою. Раз на рік у кожній школі проводилась вчительська конференція, а раз в три роки проводились краєві конференції, де розглядалися особливості викладання предметів та методики викладання (Закон з дня 14 мая 1869, 1870).

Також у 1870 р. затверджується порядок прийняття екзаменів на здобуття посади вчителя «руханки» в учительських семінаріях, підготовка вчителів повинна була здійснюватись за статевою ознакою, окремо на чоловічому і жіночому відділеннях.

А з 1871 р. крім підготовки вчителів для роботи у народних і середніх школах, однією з головних завдань було відкриття курсів з удосконалення кваліфікації працюючих педагогів та підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів (Ф. 244.оп. 1).

Для вчителів було обов'язкове навчання на курсах для подальшої освіти (курси підвищення кваліфікації). Згідно § 53, якщо вчитель після закінчення курсів не зможе здати іспит, то «краєво-шкільна» влада могла дозволити ще раз скласти іспит. При невдалому перескладанні екзамену вчителів могли позбавити права викладати (Закон з дня 14 мая 1869, 1870). Дійсність свідочтва про складені іспити скасовувалась за п'ять років, якщо кандидат не приступав до викладацької роботи або не доводив, що працював у галузі фізичного виховання.

Отже, вважаємо означений час етапом становлення теорії і практики фізичного виховання учнів народних шкіл Буковини. Демократичність загальнодержавного шкільного законодавства зумовила подання в становленні теорії й практики фізичного виховання школярів Буковини передового зарубіжного педагогічного досвіду з традиціями тіловиховання кожного етносу, що проживав у краї.

II-й – (1874-1899). Слід згадати про крайовий Закон Буковини від 2 березня 1873 р., у якому було затверджено вимоги щодо обладнання шкільних будівель у державних народних і міських школах (Дачо, 211.оп. 1).

Аналізуючи науково-методичне забезпечення фізичного виховання в народних школах Буковини досліджуваної доби слід відмітити друк методичних посібників з фізичного виховання для учителів народних шкіл Буковини по обладнанню спортивних майданчиків (книга по спортспорудам Келлера Роберта) (Дачо, 211.оп. 1). В педагогічних часописах

оприлюднювались повідомлення про вихід з друку нових видань з означеної галузі із рекомендованою ціною та адресою розповсюджувачів.

Відзначаємо комплексний підхід шкільного уряду Австро-Угорщини до забезпечення нормального фізичного розвитку та охорони здоров'я учнів народних шкіл монархії: окреслення шляхів організації позаурочної форми роботи з фізичного виховання; заходи з профілактики порушень постави в режимі навчання в школі; чітке визначення норм до будівництва шкільних споруд, виготовлення шкільних меблів, облаштування навчальних кімнат відповідно до вимог охорони здоров'я учнів, приміщення школи, що сприяло утвердженню справи фізичного виховання. У цьому розпорядженні є гігієнічні вимоги до побудови шкіл та спортивних споруд: «треба минати шумливий м'єстця и улиць, такожь близькосьт галасливыхъ и такихъ ремесель, котрї неприятну и шкодливу вонь ширяють, близькосьт багнь и иншихъ стоячихъ водь а наконець кожного окруженя, котре стоить на перепонь цьяльмь науки, угрожає здоровлю, або моглабы шкодити моральности. Мьстце мусить мати достаточну просторонь на шкільный дѡмь, на гімнастику, а вь сельскихъ громадахъ всюда, где обстановы позволяють, такожь на шкільный огородь... Мьстце на гімнастику а взгядно шкільный огородь можуть находити ся межи школою а дорогою» (Дачо Ф. 244.оп. 1, спр.14).

Освітня Буковини другої половини ХІХ ст. були споживачами здобутків теорії та методики фізичного виховання педагогів і науковців на тільки Австро-Угорщини, але й західноєвропейських країн – Німеччини, Швеції, Франції.

Отже, характеризуємо означений етап як творення на Буковині власної системи фізичного виховання учнів народних шкіл на основі загальнодержавних шкільних законів та наукових і методичних здобутків західноєвропейських освітан.

ІІІ-й – (1899-1914): удосконалення організації навчально-виховного процесу в народних школах; оприлюднення указу Міністерства віросповідань і освіти про оновлені вимоги до посади вчителя «гімнастики» у середніх школах та учительських семінаріях.

У цей період Міністерство віросповідань і освіти висунуло вимоги що до порядку призначення на посаду викладача «гімнастики» у педагогічних закладах Австро-Угорщини (від 28.07.1899 р.) (Дачо, 211.оп. 1). Основною з вимог щодо кандидатів на посаду вчителя фізичної культури «гімнастики» в середніх школах, ліцеях, гімназіях, учительських семінаріях Австро-Угорщини це спортивна кваліфікація, володіння вмінням демонстрації вправ та складання державного кваліфікаційного іспиту кандидатом на цю посаду, який складався з двох частин: теоретичної та практичної. Теоретична частина включала в себе питання з анатомії, гігієни, фізіології, історії фізичної культури, методики фізичного виховання, фехтування та плавання, техніки безпеки та надання першої допомоги при нещасних випадках. Практична частина передбачала виконання вправ з легкої атлетики, рухливих ігор, фехтування, надання першої медичної допомоги. Також вчитель здавав іспит з мови викладання. Обов'язковою умовою було стажування (не менше півроку) в майбутньому закладі своєї роботи (Дачо, 211.оп. 1). У склад екзаменаційної комісії входили професори вищих шкіл з відповідної галузі. Екзаменаційна комісія підпорядковувалась безпосередньо Міністерству віросповідань і освіти. Склад членів комісії поновлювався через три роки. Після цього видавалось свідоцтво про складання держав-

них іспитів, яке було дійсне протягом п'яти років, якщо кандидат не приступав до викладацької роботи або не доводив, що працював у галузі фізичного виховання, свідоцтво скасовувалось.

Кандидат на посаду вчителя «гімнастики» подавав у екзаменаційну комісію до екзаменів наступні документи: автобіографія, свідоцтво про народження «на доказ, що скінчив бодай 22-ий рік життя і що не переступив ще 30-ого року життя»; довідка від лікаря «що підтверджує его цілковите здоровле і тілесну придатність до звання учителя руханки»; свідоцтво про закінчення середнього навчального закладу або учительської семінарії; свідоцтва про закінчення дворічних курсів при університеті для «учителів руханки», про відвідування курсів фізіології, педагогіки, шкільної гігієни при вищому навчальному закладі; довідка про оволодіння навичкою плавання на спеціальних курсах (Гнесь, 2007).

Аналізуючи документи, які подавав кандидат на посаду вчителя фізичного виховання у педагогічні заклади зазначимо, що вчитель мав бути передусім фізично здоровим та молодим і володіти вправами, передбаченими навчальною програмою. Слід зазначити, що у цей період велике значення надавалось і підвищенню кваліфікації вчителів.

Незважаючи на можливість дещо суб'єктивні оцінки організації «гімнастики» в школах, подану у звітах інспекторів та голів Повітових Шкільних Рад про стан народної освіти на Буковині досліджуваного періоду в оцінці реалізації змісту фізичного виховання спираємось саме на неї.

В означений на цьому етапі час на Буковині в деяких школах (переважно в містах – Чернівці, Сучава) організація навчально-виховного процесу в народних школах, зокрема з фізичного виховання, набула належного рівня: уроки з «гімнастики» проводилися згідно навчального плану у спеціально відведених місцях (майданчиках і залах власних або орендованих у спортивних товариств) та з використанням належного гімнастичного приладдя, режим навчання у школах відповідав фізіологічним можливостям організму учнів (заняття тривали 45 хв., перерви – 15 хв.; навчання проходило у першій половині дня), після занять учителі організували з учнями рухливі ігри, прогулянки, в теплу пору року – навчальні заняття з плавання на річках.

В переважній більшості шкіл краю через брак коштів в громадах на будівництво і обладнання спортивних залів заняття з «гімнастики» проводилися в теплу пору року на подвір'ї школи, в холодну – в коридорах та класних кімнатах. В означених звітах відзначались вчителі народних шкіл, які організували ігрові заняття з учнями після уроків.

Отже, третій етап можна характеризувати як етап досягнення на Буковині високого рівня організації фізичного виховання учнів народних шкіл та належної реалізації його змісту у практиці навчальних закладів, у родині, позашкільній роботі.

Означений етап визначається становленням фізкультурно-спортивного руху серед учнів 6-14 років. Функціонування в краї спортивних гуртків, клубів метою роботи яких було сприяння фізичному розвитку, оздоровленню молоді, підготовці до виступів на змаганнях, на наш погляд, характеризує Буковину означеного часу як регіон зі швидкими темпами економічного, політичного, соціального, культурного росту.

ІV-й – (1914-1918): занепад практики фізичного виховання учнів народних шкіл внаслідок військових дій на території краю.

Історія народної школи на Буковині свідчить, що

освітньо-структурні інновації, які відбувалися на Європейському континенті досліджуваної доби і спирались на тамтешні традиції, не завжди знаходили підтримку в буковинців. Таким чином, особливістю фізичного виховання учнівської молоді Буковини, започаткованого офіційною політикою Австро-Угорщини в галузі народної освіти (1869-1874), стало поєднання в становленні його теорії й практики передового закордонного педагогічного досвіду з традиціями тіловиховання кожного етносу, що проживав у краї.

Новаторськими для сучасної педагогіки України є державні екзамени для кандидатів на посаду викладачів у педагогічних закладах Австро-Угорщини, а також п'ятирічний термін дійсності свідоцтва про складені іспити. Відзначаємо прогресивність ідей тогочасних педагогів, гігієністів, фізіологів, що зумовлювали поступ у підготовці та підвищенні кваліфікації вчителів народних шкіл Буковини з викладання фізичного виховання, та протягом досліджуваного періоду збільшували напрацювання його теорії і методики.

**Висновки.** Виходячи з вищесказаного, можна окреслити можливості використання здобутків теорії

і практики фізичного виховання учнів народних шкіл Буковини досліджуваної доби в роботі із сучасними школярами. Актуальними для організації процесу фізичного виховання сучасних школярів вважаємо наступні пропозиції: заняття гімнастикою, рухливіми іграми, прогулянки та походи необхідно планувати у тижневому циклі навчання так, щоби шкільна молодь щоденно займалась фізичними вправами.

У наведених пропозиціях чітко простежуються принципи комплексного підходу до організації та забезпечення фізичного виховання, науковості в доборі його змісту, урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, необхідність лікарського контролю за станом здоров'я учнів.

Популяризація фізичного виховання серед населення повинна здійснюватися шляхом розповсюдження спеціальних видань і часописів; фізкультурних занять дітей поза школою; діяльності спортивних і гімнастичних товариств; влаштування змагань і конкурсів; засобами зацікавлення родин справою фізичного відродження молоді та виховання звички здорового способу життя у кожної людини.

### Список використаної літератури

- Гнесь Н.О. *Становлення і розвиток фізичного виховання учнів народних шкіл Буковини (1869-1918)*. Автореферат. Івано-Франківськ, 2007. С.20.  
 Закон з дня 14 мая 1869, которым устанавливаются заклады учения дотично школ народных. Хронологичний список законів, роспоряжений и пр., который помещении суть в рочнику 1869 переводов вестника законных державных для Буковины. Черновць, 1870. С.372-384, 395.  
 Пенішкевич О.І. *Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.)*: Монографія. Одарка Пенішкевич. Чернівці: Рута, 2002. 520 с.  
 Дачо Ф. 211.оп. 1, спр.1501  
 Дачо Ф. 244.оп. 1, спр.14  
 Дачо Ф. 211.оп. 1, спр.5043

### References

- Dacho, F. 211.op. 1, spr.1501  
 Dacho, F. 211.op. 1, spr.5043  
 Dacho, F. 244.op. 1, spr.14  
 Gnes, N.O. (2007). Stanovlenia i rozvitok fizichnogo vihovania uchniv narodnih shkil Bykovini (1869-1918) [Formation and development of students' physical education public schools in Bukovina (1869-1918)]. *Extended Abstract of Candidate Thesis. Prykarpat-s'kyu natsional'nyu universytet imeni Vasylya Stefanyka, Ivano-Frankivsk*. [in Ukrainian].  
 Penishkevich, O.I. *Pozvitok ukrainskogo shkilnistvs na Bukovini (XVIII – pochatok XX st.)* [The development of Ukrainian schools in Bukovina]. Chernivtsi: Ruta. [in Ukrainian].  
 Zakon z dnia 14 maja 1869, ktorim ustanavlivautsa zasady uchenia dotichno shkol narodnih. Hronologichnij spis zakonov, rosporijazhenii i pr., ktorii pomeschenii v rochniky 1869 perevodov vesnika zakonovderzhavnih dlia Bukovini (1870).

Стаття надійшла до редакції 01.11.2018 р.  
 Стаття прийнята до друку 05.11.2018 р.

### Ячнюк Максим

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, преподаватель  
 кафедры физической культуры и основ здоровья  
 Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича  
 г. Черновцы, Украина

### Ячнюк Ирина Емельяновна

старший преподаватель  
 кафедры теории и методики физического воспитания и спорта  
 Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича  
 г.Черновцы, Украина

### Ячнюк Юрий Борисович

старший преподаватель  
 кафедры теории и методики физического воспитания и спорта  
 Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича  
 г.Черновцы, Украина

## СИСТЕМА ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ НА БУКОВИНЕ (XIX - XX ВВ.) И ВОЗМОЖНОСТИ ЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

**Аннотация.** В статье рассматриваются аспекты и факторы, которые влияли на развитие физического воспитания учащихся народных школ Буковины, и особенности развития образования учителей физической культуры. Проведенный анализ исторических аспектов развития физического воспитания и подготовки учителей предмета физическая культура на Буковине. Цель статьи: анализ и обобщение исторических этапов

системы физического воспитания на Буковине и возможности ее использования на современном этапе развития школьного физкультурного образования. Для достижения целей исследования проблемы нами был использован метод получения ретроспективной информации, а именно теоретический анализ материалов периодической печати, статей современной периодики, классификация архивных документов, хронологический методы. Полученные в ходе поиска данные предоставили нами возможность выделить четыре этапа развития физического воспитания учащихся народных школ Буковины исследуемого периода. Важно заметить, что эти этапы опирались преимущественно на пути организации физического воспитания в крае, который в указанное время входил в состав Австро-Венгерской монархии, – правовые, научно-методические, материально-технические основы.

**Ключевые слова:** образование; физическое воспитание; повышение квалификации; непрерывное образование; учитель.

**Yachnyk Maksym**

Candidate of Physical Training and Sport, Lecturer  
Department of Physical Culture and Foundations of Health  
Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych  
Chernivtsi, Ukraine

**Yachniuk Irina**

Senior Lecturer  
Department of Theory and Methodology of Physical Education and Sport  
Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych  
Chernivtsi, Ukraine

**Yachniuk Iurii**

Senior Lecturer  
Department of Theory and Methodology of Physical Education and Sport  
Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych  
Chernivtsi, Ukraine

**SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION IN BUKOVINIA (XIX - XX CENTURY) AND POSSIBILITIES OF ITS USE AT THE MODERN STAGE**

**Abstract.** The article deals with the aspects and factors that influenced the development of students' physical education of public schools in Bukovina, and the peculiarities of education development of teachers' physical education. The purpose of the article: analysis and generalisation of the historical stages of the system of physical education in Bukovina and the possibilities of its use at the present stage of development of school physical education. To achieve the objectives of research, we have used the method of obtaining retrospective information, namely the theoretical analysis of materials of periodicals, articles of modern periodicals, classification of archival documents, chronological methods. Obtained during the search data provided us with the opportunity to distinguish four stages of students' physical education development of public schools in Bukovina during investigated period. It is important to note that these stages relied predominantly on the ways of organizing physical education in the land; which at the appointed time was part of the Austro-Hungarian monarchy, - legal, scientific and methodological, material and technical basis. An important contribution of modern pedagogical Ukraine science development could be the synthesis of Bukovina educators' achievements in the second half of the nineteenth and first decades of the twentieth century. In conditions of complex political, economic, socio-cultural transformations in the empire Bukovinian teachers advocated and developed the priority directions of education. During the studied period on the obtained results it is possible to distinguish four stages students' development of physical education in public schools of Bukovina. Noteworthy that these stages mainly relied on the ways of organizing physical education in the province. The history of public school in Bukovina certify that the educational-structural innovations took place on the European continent of the studied age and relied on local traditions did not always find support in Bukovinians.

**Key words:** education; physical education; advanced training; continuous education; teacher.